

FEDERATIUNEA

Diurnalu politicu, literariu, comercialu si economicu.

Va esî Marti-a, Joi-a, Sambet'a si Dominec'a, demanet'i'a.

Pretiuu de Prenumeratiune:
Pre trei lune . . . 4 fl. v. a.
Pre sise lune . . . 7 fl. 50 cr.
Pre anulu intregu . . . 15 fl.

Pentru Romania:
4 galb. pre anu, — 2 galb. pre 1/2
de anu, — si 1 galb. pre 1/4 de anu.

Pentru Insertiuni:
10 cr. de linia, si 30 cr. taps'a timbrale
pentru fiesce care publicatiune
separatu. In Loculu deschis
20 cr. de linia
Unu esemplarin costa 10 cr.

Locuint'a Redactorului:
si
Cancelari'a Redactiunii:
e in
Strat'a Morariloru Nr. 13.

Scrisorile nefrancate nu se voru
primi decâtu numai de la corespun-
dinti regulari ai „Federatiunii“
Articlii tramisi si nepublicati se
voru arde.

Invitare de prenumeratiune

la

FEDERATIUNEA

pre semestrulu II. (iul.—dec.) 1868.

Incependu-se semestrulu II. deschidemu prenumeratiune la diurnalulu nostru, totu cu conditiunile, cari se vedu in fruntea lui, si rogâmu pre p. t. dori-torii de a avè acestu diurnalu, sê binevoiesca a grabi cu prenumeratiunea, ca sê ne potemu orientâ de tempuriu in privinti'a nrului esemplarielor.

Redactiunea.

Dieta Ungariei.

Siedinti'a casei deputatiloru d'in 25 iuliu.

Presiedinte: Paulu Siomsici, notariu: A. Paiss
D'in partea guvernului: Andrasi, Loniai, Horvatu,
Mico si Vencheim.

Dupa autenticarea protocolului d'in sied. tr. si comunicârile d'ilei, dep. Nicolau Bano predâ una petitiune a cooperatorului rom. cat. d'in orasiulu Bartâ, in care cere, ca concessiunea de a sadî tabacu sê se estinda si asupra cooperatiloru. Se strapune la comisiunea pentru petitiuni.

Miletici, considerandu câ ministrulu de interne Pa acusat in cuventarea sa de la 22 l. c. se vede silitu a sê justificâ, si facandu câte-va observâri propune: „se binevoiesca cas'a a decide, câ ministrulu de interne si celu de justitia este provocatu ca d'in caus'a conjuratiunei d'in Belgradu, sê ordinezê câtu mai curendu investigatiune contra dr. Svetozaru Miletici pre basea propriei sale propunerii si fâra de a asteptâ prelabilea concessiune a casei, si apoi la tempulu sêu sê incunoscintize cas'a despre rezultatu. Acesta propunere tiparindu-se se va pune la ordinea d'ilei.

La ordinea d'ilei, e proieptulu de lege despre darea de venitu, care se primesce de base a desbaterii speciale. Se propunu câte-va modificatiuni, inse, nefindu spriginite, cadu. La §§. care scutesce pre oficialii de statu de la darea comunale idè cuventulu d'intre deputatii romani d.

Sig. Borlea. O. casa! daca s'ar dîce in §. 8, câ toti oficialii de statu, comitatensi, cetatienesci, comunali si besericesci sê se impartiesca d'in beneficiulu: de a fi scutiti de darea comunale cu privire la veniturile cari le tragu dupa oficiile lor, atunci n'asi fi avutu nimica in contra, câ-ci asiu fi vedutu, câ se statorosce unu principiu, care se pote motivâ; ba, dupa ce scimu, câ antistii comunali si cetatienesci si preutii facu comunelor si cetâtiloru multe servitii gratis, pre basea celoru dîse mai susu asiu aflâ lucru cuventiosu si daca s'ar impartesî d'in acestu beneficiu numai cei numiti mai in urma, adeca: preutii si antistii comunali si cetatienesci. Dar' dupa ce chiaru d'in contra, in intielesulu §. 8., de acestu beneficiu au a se bucurâ numai oficialii de statu, cari, fatia cu alti oficialii, suntu bino salarisati, — d'in parte-mi nu potiu aprobâ acestu lucru, in care nu vedu de câtu unu privilegiu statoritu pre sam'a oficialiloru de statu.

E droptu ce se dice in §. 8., câ oficialii de statu s'au bucaratu si pana acum de acestu beneficiu; dara nice ace'a nu se pote negâ, câ nu numai ei, ci si oficialii comitatensi inca s'au bucuratu de acestu beneficiu. Deci, daca oficialii comitatensi se potu despoia de acestu beneficiu, nu vedu caus'a, pentru care sê se sustiona acestu privilegiu numai pentru oficialii de statu. Dupa parerea mea, acestu privilegiu este a se sterge si cu atâtu mai virtosu, pentru câ este afara de tota indoiel'a, câ oficialii de statu chiaru asiè se impartiescu d'in tote benefacerile impreunate cu chieitâiiele a le cetâtiloru sêu comunelor, in cari locuiescu, ca ori care altu locuitoriu alu acelor cetâti sêu comune. Si de oro-ce cetâtii si comune ingreunate cu atâte erogatiuni cu nimic'a nu suntu mai avute decâtu statulu, care afla cu cale a supune la contributiune si pre oficialii sêi, parte d'in punctulu de vedere alu dreptâtii si ecuitâtii, parte d'in consideratiunea egalei suportâri a greutâtiloru publice propunu, ca intregulu pasu alu acestui § care vorbesce despre

scutirea oficialiloru de la darea comunale: sê se sterga. Recumendu acest'a motiune atentiunei onor. case cu atât'a mai virtosu, câ-ci, si afara de motivele insirate mai in susu, dupa parerea mea nice nu este cu cale, ca in legea despre darea dupa veniturii, unu §. sê desputa despre darea comunale, adeca de unu lucru cu totulu deosebitu, despre care se va desputa, candu se va pertratâ in dieta sistemulu comunalu.

Propunerea dlui Borlea nefindu spriginita cadid, ca mai tote celelalte propunerii câte se mai facura, si §-ii 1—38 se primira cu prè putiene modificâri ne-essentiali. Desbaterea celorlalti §§-i se va continuâ in sied. de luni.

Siedinti'a casei deputatiloru d'in 27 iuliu.

Siedinti'a de asta-di au fostu un'a d'intre cele mai furtunose. Se continuâ si se terminâ desbaterea intrerupta in sied. tr. a proiept. de lege despre darea de venitu, remanendu a se mai votâ acestu proieptu de lege in 3-a cetire, ceea ce se va intimplâ in sied. de mercuri. Pre la 11 1/2 ore veni pre tapetu raportulu comisiunei de 10 in obiectulu cererei directoriului causelor regale pentru a potè intentâ procesu de presa redactoriului acestui diurnalu, si lui Lad. Böszörményi. Precum este cunoscutu d'in acelu raportu, ce-lu impartesim la tempulu sêu, parerea comisiunei de 10 este a se da directoriului causelor regale concessiunea ceruta.

Cetindu-se raportulu, d. Hodosiu propune, ca sê se tiparesca articlii, cari se pretinde câ ar' contienè delictu de presa; éra daca acest'a nu s'ar primî sê se cetesca conclusulu casei, adusu cu ocaziunea presentarei raportulu comisiunei de 10, asemene si articlii respectivi, DD. Babesiu, Borlea si Csiky spriginescu propunerea, inse venindu lucrulu la votu, pentru tiparirea articliloru se scolo numai deputatii romani si 2—3 d'in stang'a extrema, éra pentru cetirea articliloru se scola intrega parti'a stanga; cu tote aceste-a majoritatea este in contra cetirei. Totusi la propunerea lui Siomosi, se decide a se ceti articlii d'in cestione in siedintia secreta. Deci tribunele se desierta, si dupa cfeptuirea cetirei, se redeschide siedinti'a publica si iâ cuventulu destinsulu deputatulu barbatu alu natiunei nostre, d'in Zarandu,

Dr. Jos. Hodosiu. Onorabila camera! (s' audimulu!) Nu m'amu indoitu nici macar pe unu minutu câ comisiunea de 10., in caus'a procesuale de presa ce se vrè a se intentâ condeputatulu nostru Alesandru Romanu, va veni inaintea camerei cu acea opiniune, care numa mai inainte s'a cetitu, si nu me indoiescu câ maiortatea acestei camere va primî acea opiniune, nu pentru câ ar' fi justa acest'a opiniune, ci numa pentru câ maiortatea asiè voiesce. Nu m'am indoitu, dîcu, câ comisiunea nu va veni cu alta opiniune decâtu cu acest'a, pentru câ avendu casu precedentu, nu erâ greu si in acestu casu, ca si in casulu tragerei in procesu a lui Ladislau Böszörményi, la simpl'a scrisoria a procurorului generalu câtra presiedintele acestei camere, a dîce simplulu si prèusiorulu „exequatur.“

Dar' domnii mei, lasati-me se dubitezu, câ pe langa astfelu de procedura a camerei s'ar' mai potè sustienè, s'ar' mai potè salvâ immunitatea deputatiloru. Câ-ci ce dîce procurorulu generalu in scrisoria sa câtra presiedintele acestei camere? Dîce câ in Pest'a apare unu diurnalu politicu „Federatiunea“; in numerii 25. 28 si 30. au aparutu cutari si cutari articlii; spiritulu, tendinti'a si unele expresiuni d'in acestii articlii taia in §-ulu 6. d'in legea de presa de la a. 1848.; prin urmare este delictu de presa, — si cere invoirea casei a trage in procesu pe redactorulu acelu diurnalu, care este deputatulu Alesandru Romanu. Éra comisiunea de 10. ce dîce? Procurorulu a dîsu, si camera n'are decâtu a-si dà invoirea la tragerea in procesu a redactorului. Pe langa astfelu de procedura, io nu sciu ce intielesu are ca procurorulu generalu sê mai céra licentia de la camera pentru a improcesu pe unulu si ori-carele d'intre noi; daca noi n'avemu alta nemica de a luâ in considerare, de câtu voi'a procurorului generalu, atunci nu pricepu pentru ce se nu pota elu improcesu pe ori carele d'intre noi, si apoi se faca numa de scire la camera câ pe cutare sêu cutare deputatu l-amu prinsu in procesu? Io asiè credu câ celu pucinu unu picu de cercetare obiectiva

ni compete noe, lasandu totu ce privesce subiectivitatea la competentia tribunalului: sêu amu potè examina deca nu cumva este persecutare tendentiosa, si dupa aceea, dar' numa dupa aceea sê ne enunciamu.

De altminterè io vedu o mare deosebire chiar' si in procedur'a procurorului generalu intre casulu presentu si intre casulu procesulu de presa acumu terminatu alu lui Ladislau Böszörményi; pentru câ pe candu in acestu casu d'in urma, procurorulu generalu a indigitatu constructiunea si expresiunea, prin care s'ar' fi comisu delictulu de presa specificatu in §. 6. art. 18. legea de la anulu 1848, pana candu, dîcu, procurorulu generalu in scrisoria s'a de la 15. octobre 1867. indreptata câtra presiedintele acestei camere in caus'a delictulu de presa contra Böszörményi dîce câ, eca expresiunea ce involve delictu de presa, éca acesta expresiune este urmatori'a „è dreptu — si nu spunu noutate, pentru câ o amu publicatu la audiulu de mii si mii, in duoe parti ale lumei, d'in ani in ani — è dreptu câ io domni'a casei absburgice o credu incompatibile cu starea de sine si cu independenti'a patriei mele“, pana candu dara procurorulu generalu, aci vorbesce limpede, pana atunci in caus'a contra deputatulu Romanu, si propriamente in scrisoria câtra presiedintele acestei camere vorbesce numa in generalu, elu dîce numa câ „in diurnalulu politicu Federatiunea nr. 25. 28 si 30 auesitu articlii D'in Transilvania 19. fauru, apoi Pest'a 2 martiu, si Romanii in dualismu fâra subscriere; tendinti'a ba multe expresiuni d'in acestii articlii tîntescu la factic'a rumpe a unitatii de statu, alu teritoriulu santei corone unguresci, si la opunere contra autoritatii legali;“ aci dar' procurorulu generalu vorbesce chiar' numa in generalu, nu citeza neci-o expresiune ci ar' vrè a fortia d'in spiritulu chiar' expresiune, chiar' fapta. —

Onorabila camera, spiritulu a ori ce articlu scrisu, lu-esplica si-lu judeca fia-care dupa conceptulu dupa priceperea sa: dar' io negu câ dupa ast-feliu de pricepere arbitraria ar' potè cine-va deduce delictu de presa basatu in lege; la ast-feliu de pricepere se pote pricepe numa priceperea ex offio a procurorului generalu; dar' legile nu se potu inverti dupa priceperile ex offio. Legile, si mai alesu legile de presa presupunu cuvinte, presupunu expresiuni, presupunu fapte; voiu a dîce presupunu o stricta sêu celu pucinu aprosimativa legatura intre expresiuni si intre fapta la care se tintesce. — Acum unde suntu aceste expresiuni in articlii incriminati, cari ar' tinti la fapta incriminata in §. 6. alu legi de presa, la atacarea integritatii statului, la revoltare contra obedientiei fatia cu autoritatea publica? Procurorulu generalu nu ne areta nici un'a.

Io amu cetitu acei articli, incriminati, si suntu mândru a spune câ nici spiritulu nici cuvintele nici chiar' tendinti'a acelor-a nu pote fi punibile, nu cade sub imputabilitatea §-lui 6. d'in legea de presa; aci regul'a „fiat applicatio“ nu se pote aplicâ.

Se vedemu legea, ce dîce ea?

§-ulu 6. art. 18 d'in legea de presa de la a. 1848 suna: „care agitèza pentru factic'a rumpe a unitatii de statu a teritoriulu supusu santei corone unguresci, si pentru ruperea legaturii imperiului de sub dinasti'a domnitoria; care atîtia la schimbarea fortia a constitutiunei, si la neascultare de autoritatî, ace'l'a etc.“ va se dîca, dupa lege la comiterea acestui delictu de presa se ceru doue conditiuni: a) agitare, b) fapta, fortia.

Sê vedemu acumu acei articli incriminati, si dupa ce procurorulu generalu nu ne face d'in testulu loru nici unu citatu, sê luâmu in ajutoriu gâcitur'a, si sê vedemu unele d'in acele pasagie, cari in siedinti'a secreta de mai nainte s'a dîsu câ suntu subtrase cu cerusa rosia. In „Federatiune“ nr. 25., in articlulu „D'in Transilvania, 19. fauru“ se dîce câ: „locuitorii acelei tieri (strigari furiose: nu pricepem, nu romanesc, cetesce magiarsce!). Voiu spune si magiarsce, dar' io asiè sciu câ atunci candu se face vre-unu citatu d'in ore-care documentu originalu, citatulu trebe sê se faca chiar' cu cuvintele documentulu (sgomotu, nu pricepem). N'amu ce ve face; me iertati se cetescu? (cetesce, cetesce), Asiè dar' „locuitorii acelei tieri stau sub absolutismulu de mo-

da uoua. Acést'a dloru se dîce nu numa in Ardelu, ci si in Ungari'a, si s'a dîsu chiar si in acést'a casa nu de câtra romani ci chiar' de câtra magiari, si nu potemu negà cã este ce-va adeveru in acést'a asertiune; viitoriulu ne va aretà si mai bine daca si in câtu sistemulu de asta-di nu are nici unu picu de absolutismu in sine. Se dîce mai incolo in acestu articlu, cã denumirea lui Mauritiu Konrad de comite la sasi este octroare. Si ce alta ar' fi, candu sasiu au dreptulu de a-si alege comite, candu aveau pe comitele loru alesu si intaritu de suveranulu; apoi cã acestu actu alu guvernului intr'adeveru este octroare, s'a dîsu si in acést'a casa, o a dîsu chiar' deputatii sasi cari sunt aici. Se mai dîce in acelu articlu cã: „romanii antiunionisti argumenteaza asiè: noi pre deputatii romani transilvani d'in Pest'a nu i-amu recunoscutu si nu-i recunoscemu nici de reprezentanti ai patriei nostre, nici ai natiunei nostre.“ Acést'a dloru fãr' de a o dîce articulu d'in „Federatiunea“, o dîce totu romanulu, — o dîceu chiar' si insi-si deputatii; ei sunt aici, intrebati-i, si nu credu cã me voru dà de mintiuna. Dar' este acì agitare in contra unitãtii statului, sèu contra ascultarei de autoritãti? In urma dîce articulu: „noi nu recunoscemu acestu dreptu nici! la totalulu numeru alu deputatiloru de tote natiunalitãtãle, alesi d'in Transilvani'a la Pest'a, pentru cã nu recunoscemu valoarea legii octroate si aristocratice dupa care au fostu alesi.“ (neplacere, sgomotu). Io dloru amu avutu onore inca in anulu trecut u dîce totu aceste si chiar in acést'a casa. Scimu, cã legea — deca merita acestu nume — legea de alegere ce s'a adusu la a. 1848. in diet'a d'in Clusiu s'a adusu numai ad hocu, adeca numa pentru a alege cu grab'a deputati la diet'a d'in Pest'a; acést'a lege s'a votatu numai provisoriu si numai pentru casulu celu memorai acumu, dupa care ea a incetatu de a mai fi lege; dar' si altminteru acea lege n'a fostu santiunata nici-odata de principe. Acumu, daca deputatii ardeleni cari sunt asta-di aici s'au alesu totu dupa acea lege incetata cu totulu odata, si nesancitiunata nici-odata de principe, spuneti-mi nu este acì octroare? ce altu nume mai constituimulu amu potè dar' aflã pentru acestu actu alu guvernului? Mai pomenesce acelu articlu, cã de ar' dà Dumnedieu ca Apor, presiedintele tablei d'in Osiorheiu, sè fia pusu in pensiune, si alti vre-o 7—8. d'in membri acelei table. Vedeti domniluru acést'a o dîceu asta-di chiar' si diurnalele magiare. Asiadar' ce alta s'a dîsu in Federatiune, decãtu aceea despre ce se vele cã asta-di si guvernulu s'a convinsu. Atãt'a despre acestu articlu. Judecati acumu d.vostra, daca este acì agitare.

Ce se tiene de alu doile articlu d'in nrulu 28. alu Federatiunei, datatu „Pest'a 2 martiu 1868“, acést'a este unu articlu de fondu, care mai multu se ocupa cu politic'a esterna de câtu cu cea interna. Nu voi face citare d'in elu, pentru cã vedu, cã nu placu citatele romanesci (sgomotu). Acestu articlu nu contine nimica ce nu s'ar' fi dîsu in articulu ce mai susu l-amu analisatu. S'ar' potè dîce cã este indreptatu contra uniunei.

Dloru nu e lucru nou, cã romanii sunt contra uniunei, cã-ci nu recunoscuni uniunea de fakta complinita; io inca o amu dîsu de nenumerate-ori in acést'a camera si o amu doveditu cu argumente si juridice si legali; se abstragemu acumu de la aceste argumente, se abstragemu si de la aceea, cã romanii o dîce si voru dîce totdeuna, cã cestiunea uniunei nu se pote deslegã pana atunci, pana candu ei ca natiune nu voru fi reprezentati in diet'a Ardelului (sgomotu), da, in diet'a Ardelului compusa pe bas'a reprezentatiunei poporului; se abstragemu de la aceea, cã uniunea, sèu legea uniunei precumu s'a facutu ca la a. 1848., nu are tote cerintile legali (sgomotu); se abstragemu de la tote aceste, si de la multe altele, cari se vede cã n'aveti pacientia de a le ascultã: dar' se memorãmu numa duce fapte (sè audim). Dvostra sciti, cã diet'a d'in Clusiu de la an. 1848. a esmisu d'in sinulu sèu o comisiune remnicolare, care se lucre conditiunile uniunei; sciti si aceea cã diet'a totu de la acelu anu d'in Posionu asemenea a esmisu o comisiune regnicolare totu spre acelu scopu adeca pentru a elaborã si ea conditiunile uniunei; — sciti cã aceste comisiuni s'au consultatu si in parte si ambe impreuna. Dar' aceea inca o sciti cã aceste comisiuni pana in diu'a de asta-di n'astaveritu, n'a elaboratu acele conditiuni. Sciti mai incolo dloru, cã si diet'a presenta inca a esmisu o comisiune in caus'a uniunei Ardelului cu tier'a unguresca: dar' aceea inca sciti cã ea n'a lucratu nimicu in acést'a cestiune. Acumu ve intreb u, cumu pote fi uniunea fakta complinita, candu inca conditiunile uniunei nu sunt nicairi? ele inca nu sunt primite de câtra pãrtile contraenti? Punemu, cã amu primitu ce-va in principiu; punemu pe unu momentu cã si uniunea e primita in principiu de câtra tote partile interesate; se pote atunci oprì o parte contraente ca despre conditiunile realizarei acelu principiu sè nu-si pota spune liberu opiniunea?

Dar' se nu uitãmu mai incolo dloru cã intre

Transilvani'a si Ungari'a sunt cestiuni de dreptu publicu. Deslegarea acestor-a o dorescu romanii; deslegarea loru o ordinu mai multe rescripte imperatesci; asià este, ca sè tacu altele, rescriptulu imperatescu de la 25. decembre 1865, care dîce lamuritu, cã cestiunile de dreptu publicu intre Ardelu si Ungari'a se se deslege cu luare in considerare a diferiteloru natiuni locuitorie in tiera (sgomotu). Acumu e lucru prefirescu cã la deslegarea acestoru cestiuni de dreptu publicu trebe a se luã de basa diplom'a leopoldina, santiunea pragmatica si alte acte de natur'a dreptului publicu, precumu trebe a se luã apoi in considerare acele legi ce dupa schimbarea impregiurãrilor s'au adusu in favorea romaniloru, recunoscându-i ca natiune si asigurându-le usulu limbei si libertatea religiunei (sgomotu). Io asiè credu cã a-si dà opiniunea in privint'a ast'a, este nu numai dreptulu ci este detorint'a fiacarui patriotu bunu. Acést'a o facu romanii; acést'a si nu mai multu se face in articli incriminati (intrerumperi, strigãri: la ordine, la obiectu). Sunt la obiectu. Vreu a face o propunere, sunt in dreptu a o motivã.

Trecu acumu la articlu d'in nrulu 30. alu Federatiunei. Nici d'in acestu-a nu voi face citãri. Voi face numai pucine observãri, pentru cã tote cãte amu dîsu la articulu precelentu se potu dîce si acì. Cã romanii sunt contra dualismului, nu trebe sè ospuna articli de diurnale, cã o spune fia-care inima de romanu (sgomotu); da o spuna acést'a tote celalte natiuni ale imperului, afãra de nemti si magiari, cari prin sistem'u de asta-di singuri au drepturi (sgomotu), èr cu milioanele celorlalte natiuni asià tracteaza, ca si candu ele n'ar' mai existe nici dupa dreptu, nici dupa lege, nici dupa istoria nici dupa fakta (sgomotu mare). In astfelu de sistem'u apesatoriu, ce pretindu ce dorescu romanii? (s'audimu) Ei dîce, cã tienu tare la principiile si pretensiunile respicate in adunarea natiunale de la Blasiu d'in 15. maiu 1848. In specie ei ceru sustinerea autonomiei Ardelului pe bas'a diplomiei leopoldine si a santiunei pragmatice; ei ceru reactivarea acelor articli de lege adusi prin amendoi factori ai legislatiunei in diet'a d'in Sabiu de la a. 1863/4, prin cari se recunosec natiunea romana de natiune regnicolare, si se asecura usulu limbei romane, si libertatea religiunei romaniloru — articli acesti-a santiunati de maiestatea sa. si publicati si pusi odata in activitate; ei ceru convocarea dietei transilvane (sgomotu, nu mai ascultãmu) Nu va fi spre pagub'a d. vostra a le ascultã si aceste. (Ei! s'audimu dar') Ei ceru convocarea dietei transilvane, ca asiè sè se pota odata deslegã si complanã cestiunile de statu, cestiunile de dreptu publicu intre Ardelu si Ungari'a (sgomotu), si sè se pota asecura autonomi'a Ardelului (sgomotu), da, sè-si revindice autonomi'a macaru intr'atãta in câtu o are Croati'a asta-di (sgomotu).

Candu dar' romanii se punu pe bas'a santiunei pragmatice, candu in articli incriminati inea se ie acést'a de bas'a la manifestãrile ce se facu acolo; atunci unde este aici delictulu sèu crim'a agitatiunei contr'a integritãtii statului. (O voce: Si aici se facu agitãri). Mi pare forte reu, cã ne tieneti de agitatori; si mi pare si mai reu cã unele diurnale d'in cele subventionate, diurnale ce stau aprope de guvern'u ne numescu de agitatori contr'a integritãtii statului, si acést'a o latiescu prin tiera. Io d'in demnitatea mea de deputatu respingu aceste insinuãri (impresiune). Daca aceste sunt agitãri, daca e agitare a pretinde reactivarea unei legi, pentru ce nu este agitare programulu stangei d'in medi-locu, in care si-a propusu de scopu stergerea sèu schimbarea legiloru d'in 1867? si care programa s'a publicatu si prin diurnale: pentru ce acì nu se intenteza procesu de pressa (sgomotu)?

Dupa cele ce amu dîsu, dloru, io nu potu primì opiniunea comisiunei de diece, ci am a pune pe mesa o propunere pentru neluarea in considerare a cererei procurorului generalu si prin urmare pentru trecerea la ordinea dîlei. Motivele mele le-amu spus, sunt unele cuprinse si in propunere.

Me rogu a i se dà cetire, si recomendu primirea ei.

Se cetesce propunerea, care va urmã in nr. viit. d'impreuna cu desbaterea ulterioare.

Transilvani'a.

D'in epistol'a unui fruntasu alu nostru, vechiu luptatoriu pentru caus'a natiunala romana, impartesim u urmatoriele pasagiuri de interesu:

Alba-Julia 1868.

Amice!

Sunt 4 ani de dilu, de candu d'in viersulu si condeinulu meu, nu s'a mai auditu si cetitu nemic'a. Causele sunt mai multe; cea principale inse e, cã de 4 ani nu s'a templatu vr'anu „ce, care pre mine sè me fia suprinu sèu miscatu atãt'a de tare incãtu sè intru si io la lupta, — cu tote cã trecu de unu omu sangeosu, colerosu.

Acum eca de una data duce fapte, cari me miscara si

scosera d'in neposarea cu care am petrecutu cele templat de 4 ani!

Un'a e responsulu dlui Hodosiu, ce-lu dede in seditia d'in 1 l. c. de patatului Besze... Unu responsu acest'a ce face onore nu numai dd. Hodosiu si Borlea, dar' totu una data si conatiunaliloru cari i-au alesu si tramisu acolo. — Alt'a, e procedur'a guvernului mag. fatia cu pronunciamentulu. (Credemu cã desvoltarea ulterioare, de atunci in coce si mai vertosu in viitoriu te va miscã si mai multu. Red.)

Ni pesa de autonomia! ni pesa de independintia, de limba si aministratiune natiunale, — ni pesa inse si mai multu de caractere, si inca de caractere de onore, de caractere determinate pana la mortea Crucii!

Avemu invetiati, de si nu multi ca altii, ci mai pucini, eh, dar' acesti pucini sunt de ajunsu nu numai a se compara cu cei multi ai altor'a, ci a-i si eclipsi!

Avemu juristi, de si nu multi, dar' totu-si prè multu pentru regimulu liberalu de acum, care in liberalismulu sèu, merge asià de parte in câtu nu respecta nece formele, cari pentru absolutismu erã una conditiune sine qua non, — asiè! nu, pentru cã vedemu cã in posturile publice se punu in multe locuri ne juristi, cu respingerea juristiloru. — Asiè! asiè! esempla sunt odiosa, — dar' negandu cine-va aceste-a vomu servi.

Avemu teologi destuli, si inca prè multi. Cine va cutazã a dîce „nu“ sè-mi spuna cum se pote cã la o saracia de metropolia, — a carei venituri anuali abiè trecu preste 15—20,000 florinasi si acesti-a de hartia — sè avemu preste 12 concurenti!

Avemu birocrati minunati incependu de la A. pana la Z.

Avemu avuti de si nu ca „Cresu“, dar' destulu de avuti pentru a potè fundã in una d'i una academia ca cea d'in Pest'a, deca ar' avè ceea ce au avutu martirii natiunei rom.: caracteru natiunale resolute pana a mori pentru tienut'a lui.

Avemu negociatori prè pucini, dar' totu avemu; asemenea industriari, economi si politici buni sunt totu romanii intielegendu in „toti“ si pre tierani, cum le dîce preste Carpati, sèu plugari cum se dîce pre la noi, — si ce insemna alt'a armani'a cea fãra paruchia in care traiescu plugarii nostri, nu numai cu impilatorii si stapanii loru cei vechi dar' chiar' si cu tiranii loru d'in 48. Avemu esemple forte multe, ce nestau d'innaintea ochiloru si ni demustra, cumcã romanii sèu plugarii nostri nu numai nu au facutu procese, celoru ce li-au ucisu preotii, parinti, fratii, copiii, li-au arsu casele si sate intregi, li-au luat vitele, imbracamintele, bucatele si totu ce au avutu, ba nici nu li-au imputatu vreodata aceste fapte, sè nu dîceu barbare, dar' neumane, — nu le imputa si nu li voru imputã nici odata, nu numai, dar' traiescu cu acesti omeni, cu copiii si fratiunii loru in cea mai perfecta armonia, lucrându-le ori ce lucru si imprumutându-i la casuri de asià chiaru si cu bani! Ce contrastu spariatoriu acest'a, cu politic'a compatriotiloru loru, cari nu numai cã au trasu in judecata pre adversarii principiiloru loru politice, nu numai cã-i injura si insula cu ver' ce ocaziune, de multe ori prinsa cu furc'a: ci nu potu trai nice de antecesorii loru cari au espiratu sub torturele Dloru, nainte cu 80 ani!

Dupa cum amintii, am cam avè de tote, numai caractere resolute, avemu prè putiene, — si tocmai de acest'a ni-ar' trebui mai multe, dar' vine tempulu, in care, dupa parereã si credint'a mea — care a rare ori m'a insielatu, — veti potè dice „longus post me est ordo idem petentium decus.“

Vine, vine; a venitu Domniloru; pentru cã pentru Pronunciamentulu de la Blasiu nu e chiamatu lu Tergumuresiulu numai redactorulu I. Muresianu, ci si profesorii Moldovanu, Micu si Farago, ca avantgarda, cu canonicii Mihali et Vlas'a, ca trupa, si parintele Timoteu Cipariu cu betranulu Ratiu, de reserva, si acést'a e a doua cauza, care m'a miscatu si decisu a mai prinde una data sabi'a cea ruginita, probdolor — ba, numai pen'a cea tempita!

Ce vre tribunalulu de la Tergu Muresiulu cu chiamarea si citatiunea acestoru rari caractere acolo?

Sè faca d'in pronunciamentu „Conturbarea linistei publice“ se-i inchida, pentru cã acést'a conturbare a causatu amarela — mania, necazu — publicu „da, si ba, — sè le lãlia calea de a colucrà, si in casu candu s'ar desbracã de modesti'a ce-i caracterizeza, chiar si de a concurge la demnitatea de metropolia, la care dupa votulu meu ar' fi celi mai asteiu chiamati, — si de nu ar' fi Clerulu, ce a dîsu odinora Lemény — singurii competenti adeverati a mana!

Daca e acést'a, apoi Tribunalulu, si la spatelu lui Regimulu se insiela forte reu; pentru cã Clerulu unitu prè câtu am aflatu eu are cu totulu altu candidat, care nu e d'in aceti-a, dar' nice d'in ternariulu sèu *) esitu dupa votulu Capitãnulu Bohetiulu cu scopu de a asiediã in Gherl'a pre... deca inse acést'a nu e, — si noi alunecãmu cu parereã nostra, Dumnedieu si amicii celi bravi ni voru liertã — Dar' atunci vomu crede cum cã e incercare de a ne turburã, de a ne rescolla, pentru aperia doctoriloru, profesoriloru si amiciloru nostri ceea ce sperãmu cã nu se va intemplã, si tocmai pentru ac'o a ne adresãmu catra aceli tieneri infocati, cari in anulu trecut incopuse a se mesurã cu unii teneri magnati, vedi bine cã fãra arme numai cu drag'a de palma, sè nu faca si eli ceea ce am facutu in 1848 noi pentru Barnuti si Laurianu. Casulu semena de minune, dara tempulu difere ca ceriulu de pamentu.

*) Unu amicu bunu, venindu de la Pest'a, mi spuse in Brasiovu, cumcã acesti candidati sunt V. P. si F. care a fostu si la Mikó in Clusiu.

Voitorii de reu ai natiunii rom. cerca anume privilegiu a de intinde cursa, sê ne ferimu de ea.

Pronunciamentul e fapta cu totulu constitutionalu iertata la tote natiunile constitutionali. Noi carii nu avuram norocire a luã parte lu serbarea de 15 maiu, dar' carii am proclamat in 1861 insii de serbatoare natiunale acea dî si carii nu subscrieramu nece nu ne declararamu pana acum pentru acelu actu serbatorescu; noi carii am crediutu si mai credemu inca, cã passivitatea nostra e binevenita regimului actualu ca unu radîmu in contr'a stengelor si stengaciloru, cari l'amerintia cu trantela; (Ba lu spriginescu. Red.)

noi cari credemu cã regimulu de acumu numai pentru sã amana deslegarea cestiunei de nationalitate, de autonomia, de uniune, pentru cã nu se crede destulu de tare in contr'a Kossuthianismului, care in asemone casu ar' sari la arme, subscriemu asta-di pronunciamentulu, unu numai pentru perna sãu individualitatea nostra, — ci ca pre unu votu alu atregei natiuni Romane d'in Austri'a.

Cei ce au volitu a desvotã poterea acelu pronunciamentu, cu br. Kemény in frunte la „Pesti Napló“, sê ne spuna, cã cetãti orasie si comune rom. mai insomnate mai sunt in Ungari'a, in care nu s'a serbatu 15. maiu, 1848.

Cãte petreceri au romanii, in care sê nuse cante „Romanii d'in 4 anghiuiri uniti-ve in cugetu uniti-ve, n'sentiri!“ Clujulu si Gherla, care stau mai aproape de verg'a cea Ddieesca au subscriu pronunciamentulu, nu in forma, dar ni fapta, serbandu acosta serbatoare natiunale; sê intrebe regimulu pre totu natulu romanu, ce n'are, si nu aspira la vre unu osu de rosu, fia si parochia, canonicia sãu metropolia, deca depindu a acestea de la grati'a regimului — cu pronunciamentulu in amana, cu cheile puscariei in alt'a, si-lu asecuru, cã mai multu voru subscrie si voru intrã, decãtu se voru lapeda ca cei mari procopsiti dein corculu sãu, despre care se potrive se forte bene sententi'a d'in pasquilulu quondam alu parintelii N. N.

N'ai caracteru de unu banu,
„Parinte Scribanu!“

A

Aradu, 30. iuniu 1868.

Domnule Redactoru!

Conformu ingagiamentulu la la Ba . . . , prindu ruginosa a ve mai aduce cãte-va sciri, care de si sunt provinciali, luandu in consideratiune: cã Romanii in cea mai mare parte sunt condamnati sãu fericiti a locu prin provincie, si sãu nu se prè precepu la politic'a innalta, — totu-si credu, cã voru interesã publiculu, fiindu sciri d'in viet'i'a poporului, care e bas'a cea mai solida a sustinerei nostre natiunale.

Voiu incepe de la cauzele basericesci, scolare, cu unu cuventu de la starea cultulu nostru, dar' ca sê nu devina sciera acest'a sub prepusu de confesionalismu, o dechiaru d'in capulu locului, cã nu sum sclavulu nici patientulu morbulu acelu-a, dechiaru cã sum romanu, dar' totu odata romanu de relegea greco-orientala.

Au fostu tempuri, candu baseric'a nostra supusa capricieloru capiloru si deputatiloru straini, erã aproape a-si perde originalitatea sa, au fostu aproape a vedè esîndu dulcea nostra limba d'in santuariulu ei, au fostu prefacuta d'in „baserica sobornicesca si apostolesca“ in unu cercu de sclavi si bigoti, asiè in cãtu se pareã, cã e destinulu ortodocsiè a se intruce in absolutismu cu papismulu, si cu cei ce avendu in putere manuducerea causeru politice, sê siliã a impilã, a omnia nationalitatea nostra.

Tempurile s'au schimbatu, si e adeveru, cã cu aceste-a s'au schimbatu si relatiunile basericesci. E alu 4-le anu de candu ne mantuiramu generalmente de sclavi'a impusa basericeci nostre prin supunerea ei la tutel'a serbesca, dar:

e adeveratu si ace'a, cã suntemu in al 4-le anu, de candu aruncati de sub unu jugu, gememu sub altulu, gememu apasati chiaru de acei capi ai basericii nostre, pe cari i sustinemu noi cu sudorea fetiei nostre.

Neci candu nu e dorerea mai mare, decãtu atunci, candu scii d'fratule teu, — carele e chiamatu de la Ddieu si natura spre ti fi mai de aproape, care ar trebui sê te ajutore — ti infige cutitulu in anima, pentru a potè fi ajutoratu elu in interesele lui, in ambiuniunea lui negra si ticalosa.

Neci candu nu s'au potutu insieliã o natiune mai tare, de cãtu candu au crescutu, au sustinutu si au radiecatu cu putere mari, capi, carii spre a-si potè satur'a si lungi gãtulu si trunchiulu, si-lapeda membrele, ca sê pota dice, cã n'are cu sine si cu ce sê luere spre innaintarea, spre pastorirea turmei sale.

D'in viet'i'a unei natiuni tenere e multu, e forte multu a se rapu patru ani, prin nelucrare! ore sunt deslegate tote cauzele basericesci si scolare? ore prin despartirea nostre de sãrbi, s'au facutu d'in destulu totoruru recerintieloru?

Ba, si era-si ba! sunt mii de lucruri, care trebuie impimite, sunt mii de capricie, caror'a trebuie franse cornele, sunt mii de loviture, de rane in baseric'a nostra, care trebuie vindecate. Nu voiescu a descrie instituttele nostre pentru teologi a preparandi, cã-ci nu credu sê fie romanu, sê nu scie, cã acele sunt cuibulu unde se aduna toti acei-a, carii voiescu a-si casciga cutulu in contr'a lumini in contr'a desceptarij; acelea sunt locurile unde se primescu cu placere tote lapedaturele de prin alte instituttele, toti acei-a ce in viet'i'a loru nemicu n'au invetiatu, se ducu a primi darulu intieleptiunei in teologia a preparandiã; — er' daca se rezolveza cutarele, care si-au scratu tempulu studiulu, acelu in instituttele stertieloru, e

persecuatu, sãu celu putienu e nesuferitu, ori reu primitu si vediu.

Nu voiescu a aminti aci, cã pe lerga tota „despartirea“ de catra serbi, suntem si asta-di dati capricieloru acestor'a cu multe comunitati, nu, cã-ci atunci ar' trebui sê spunu lunei, sê spunu Romanimei intregi, cã nu sciu neci o cumuna mixta d'in dieces'a Aradului, a carei despartire totala de cãtra serbi s'ar' fi intemplatu, nu! cã-ci atunci ar' trebui sê insiru tote comunitãtile, ce ar' trece preste angustimea celui mai mare diaru.

Nu voiescu a descrie starea cea deplorabila a preotimei, cã-ci acest'a o scie publiculu, si publiculu nostru e cu multu mai versatu in cauzele basericesci, de cãtu sê nu scie, cã ce barbati potu produce instituttele nostre teologice, d'in puntulu de vedere alu culturai.

Nu voiescu a aminti moral'a preotimei nostre in partea cea mai mare, cã-ci toti suntemu — cu putiena exceptiune — fiii poporului si scimu, d'in ce constã pastorirea sufletesca a majoritatii preotiloru.

Nu voiescu a memorã starea materiala, dotatiunea, si cu acestea d'impreuna cultur'a majoritatii invetiatoriloru nostri, cã-ci acolo e „plansu si scrasinirea dintiloru“ acolo sunt „balauri mari si mici“ a caroru numeru nu are capetu.

Nu voiescu a judecã starea scoleloru, cã-ci acelea nu vedu numai la dieci de ani cãte unu protopopu si cãte la dieci de ani vr'o capetenia civile, „acolo corabiile ambla.“

Nu vreu a insirã cercetarea scoleloru, cã-ci si daca se cerceteza, acele sunt si remanu „gvine mari si mice“ si nu invetia afara de „az buche“ si de „Heruvimii cei cu ochii multi si serafimii cei cãte cu siese aripe“ nemicu mai multu, nemicu mai putinu.

Nu voiescu, cã-ci nu sciu insirã veniturile fonduriloru monastirei, ce e sub inspectiunea episcopatulu, pentru cã o dîsu cã „nu e datu voue a sci ceasulu si or'a in care va veni Mantuitorulu.“

Nu voiescu, cã-ci nu-mi stã in potintia a serie despre fundatiunile basericesci si scolare, cã-ci acestea au fostu si Ddieu scie pana candu trebuie sê fia secretele „Despotiloru.“

Nu potu sê spunu, candu se voru sterge az-buchile d'in baserice si scole, cã-ci acest'a aterna de laconchiamare a sinodeloru prin „despotini“ και Αρχιερα ημων.

Neci potu prooci candu se va scurtã miss'a cea lunga, candu voru incetã pomenele, metaniele si ciudatele de blagoslovenii de la drosele.

Si nu sciu, candu se voru conchiamã sinodele si congresele, pe candu se ascõpta pogorirea Duhului santu ca sê vorbesca toti in limbe de focu.

Dar' sciu ace'a: cã poporulu romanu e maltratatu pretutindene de molesti'a capiloru basericesci,

sciu, cã abie se face cãte ce-va, ba mai nemica spre imbanatirea stãrii basericesci,

sciu cã toti cei ce au la anima fericirea poporului, daca sunt preoti ori civili, sunt persecutati, sunt nesuferiti de capii basericesci,

sciu cã s'au intemplatu in multe comunitãti a diecesei Aradului de Eppulu au numitu si intaritu preoti nearnici, contr'a cererii poporului care d'in urma si-alesese omeni demni de statulu loru,

sciu, cã aproape de Aradu, in Pecic'a, stã o parochia vacanta mai de unu anu, pentru cã episcopulu voiescu a le dã unu serbu, sãu unu romanu ce neci normalele nu le-au absolvatu, si pentru cã poporulu cere unu omu absolutu.

sciu cã Mari'a s'a au fostu care in 1865 s'au bucuratu cu romanii pentru comitele romanu,

sciu cã in 1867 Mari'a s'a s'au bucuratu de denumirea Ministeriulu Magiaru. (Pote fi cã au salutatu er'a cea noua constitutionalu. Red.) au pusu flamur'a trei colora magiara pe turnulu basericeci diecesanu, (Adeca va fi pusu-o crasniculu (fëtulu) basericeci. Red.)

sciu cã Mari'a sa s'au simtitu indetoratu a face vediuta ministeriulu nou, in numele romaniloru blandi si umiliti, carii „voru fi mangaiati si indestuliti si cu fispanu de Unguru.“ (Dora ai ascultatulu la usia? Ei, ei. Red.)

sciu cã Mari'a sa au fostu morbosu la immormentarea lui Georgiu Popa d'in 1867,

sciu cã in 1868 la anulu, candu i s'au facutu parastasu, asiderea au fostu morbosu, prin urmare,

sciu cã Mari'a sa are morburi cronice, totu pe unulu si acela-si tempu.

Dar, ca sê potemu complanã cele ce nu le scimu cu cele ce le scimu si viceversim, ar' trebui ca la alegerile de congresu, sê ne uitãnu mai multu decãtu la tote: ca cei candidati sê fie omenii lui Ddieu si ai poporului, sê fie omeni cari sê cante la fericirea nostra natiunala.

Adunarea generala a partitei natiunale va fi chiamata numai pe atunci, pe candu va fi lipsa a alege deputati, ca sê nu remana cum-va nerepresentate cercurile electorali, er' pana atunci nu credu sê fie ce-va de facutu, cã-ci cele ce sunt, lo ispravescu fratii magiari, conformu tractatulu de pace d'in 1867, aprilu si maiu.

Conferintie natiunale nu se potu tienè, d'in cauza cã pe la noi e caldur'a cu multu mai mare decãtu pe la Pest'a, — dar' afara de ace'a, o parte forte insemnata a deregatoriloru romanu e forte ocupata: cu productiuni teatrale pe scene, ca la jurasorulu Boros-Ineu, cu arangiãri de baluri pentru honvèdi, ca la Buteni; cu puneri si alegeri de notari magiari, ca la Gurahoncz; cu intariri de medici cercuali Evrei, ca la Otlac'a; cu relatiuni despre starea demoralisata a poporu-

lui ca la Iosasi et B. Ineu; si cu castigarea gratiei prin spionagi.

Desvoltarea economica a Ungariei.

Celu ce judeca desvoltarea Ungariei dupa esterioru, dupa siedul'a cursuriloru hãrthieloru de pretiu si dupa putienele date statistice, ce i-sunt a mana, nu si-va potè supprime mirarea de aventulu splindidu, necseptatu. Valorea proprietãtii funduarie a crescutu intr'unu anu si jumetate cu 40 procente, calculu midilociu; esportulu in anulu d'in urma prevaleza preste importu cu 20 milioane; instituttele de creditu crescu ca buretii, capitalulu strainu curge ca plo'a in tiera; asociatiunile capitalistiloru pentru intreprinderi industriale, societãtile de actiuni se nascu cu gramad'a; actiunile stau mai fãra nesceptiune mai pre susu de pari; tote efectele (inca nesolvite de totu) se cumpera cu agiu; cursulu hãrthieloru de industria s'a urcatu cu 200 prese pari; ratele se solvecu cu promptitudine, adese ori praenumerando; cu unu cuventu, simptomele aventulu economicu cele mai splendide, ce se potu cugetã intr' o tiera, si acarorur enumerare aru implè colone intregi.

E greu a crede, cã acestu superiu edificiu, a carui colonne si muri paru a se opune eternitãtii, e unu edificiu de lemnu radiecatu in fuga, pre care antãiulu viforu trebuie sê-lu sgudue pana in fundamentu. Si totu-si a asiè. Pre cum in Pest'a fasad'a splendida a Dunarei ascunde multa necuratia si miseria, asiè nici esteriorulu splindidu alu desvoltãrei economice in Ungari'a nu coresponde simburele.

Comerciulu nostru de esportu se baseza numai pre agricultura, elu in floresce numai atunci, candu in Ungari'a succede unu secerisiu bogatu, er' in tieretele straine secerisiulu e reu. Agricultur'a Ungariei inse numai ia putiene districte mici se eserceza ratiunalminte; agricultur'a de pre pustele cele vaste trebuie sê storca si pamentulu celu mai fructiferu. In adeveru de la inceputulu anulu s'au spesatu vro 6 milioane pentru investitiunea economicu, dar pentru radiecare eficaa a agriculturiei lipsesce intieleptia si poteri de lucru. Amendoue defepetele s'aru potè delaturã prin una immigratiune, acest'a inse — si daca nu s'aru face neposibila prin caracterulu respingatoriu alu rasei domnitorie — nu se pote sperã. D'in Ungari'a emigreza tieranii, asiè d. e. secuii, cari se ducu in Roman'a vecina, dara numai forte arareori emigreza tierani. In sudulu, ostulu si nordulu Ungariei se afla tierete serace de omeni, si colonulu nemtiu se duce in Americ'a, a carei constitutiune liberai asigureza folose cari nu le afla in Ungari'a. Producerea propria a poterei omenesci inca nu se pote cugetã: cã-ci de si numerulu procenteloru celoru ce se nascu se apropia de numerulu procenteloru in Germani'a nordica, asiè dara e unulu d'intre cele mai mari in Europ'a — totu-si mortalitatea cea mare nainte de a ajunge etatea capace de castigu, face tier'a sê seracesca. Agricultur'a Ungariei dora va suferi totu-deun'a prin numerulu celu micu alu omeniloru; unu unicu secerisiu reu pote nimici florea comerciulu nostru.

A dou'a propta a desvoltãrei economice, aventulu industrialu, contine tote defepetele caracterulu magiaru natiunala. Passiunea, aviditatea pentru succese rapedi, de si trecatorie, cerinti'a d'a taiã gain'a, in locu de a asceptã ouele, a secerã, fãra a fi lucratu; aceste sunt insusitãtile, a caroru stricatiune trebuie sê prorumpa la antè'a nenorocire.

Precipitarea e causata prin presentiuulu unei crise politice, ce se apropia. Sê nu ne amagimu prin ore-cari manifestatiuni politice, acele nu sunt nici una data obiective. E lucru constatatu, cã intre mas'a poporului, care asceptase, cã „constitutiunea milenaria,“ va aduce fia-caru „magyar ember“ unu vagonu de argiati, se observeza una neindestulire, ce totu cresce. Nationalitãtile incepu a murmurã. — Comunismulu prinde radecine pre la masele fãra cultura; steng'a estrema castiga totu mai multu terenu. Va veni d'f'u'a, candu insa-si artea diplomatica a lui Deák nu si-va mai scã ajutã, de cãtu cu forti'a, — care era produce fortia. Pre cum cauta economulu a si-stringe secerisiulu, candu se facu semne de viforu asiè si negutiatoriuulu cure a si-asigurã castigulu nainte de a tresni fulgerulu.

Maioritarea negutiatoriloru nu si-are radecinele sale in Ungari'a, nemtiu lu si jidovulu nu se va semtã nici odata a casa, pana ce egalitatea de dreptu a nationalitãtiloru stã numai pre hãrthia, si ras'a domnitoria n'are nici ideia de dreptate fatia cu nemagiarii. Nime nu vine, sê traiesca aici, cã-ci viet'i'a in Ungari'a contine putiene placeri pentru straini, dar cu atãtu mai multe necazuri; cine vine aici, vre sê castige mai multu, decãtu in alte tierete; inse-si elemintele d'in tiera, paru cã dorescu momentulu, candu voru consumã in tiera straina bunurile castigate.

Efectulu faptelor enumerate tresce prin impingerea elementulu magiaru, — nu in activitatea ci in lumea negutiatoresca Magiaru priviã pana acum cu sumet'i'a unui nobilu la negutiatoriu, acum era iè parte la negociu ca unu aristocratu. Elu nu

vre sê lucre, nu vre sê calculeze, nu vre sê grigesca. Elu si-dâ numele ca reclamu pentru una întreprindere, a carei rentabilitate nu o scie apretia; elu momesce sute de omeni in numeroase societati reprezentate prin elu; pentru aceea si-trage procentele sale, séu capeta postulu unui consiliariu de administratiune, séu a unui directoru; in tota dîu'a clocesce câte unu proieptu nou, nepracticu. Numai cu bagatele nu se ocupa.

Furi'a de a fundâ societati de actiuni a luat caracterulu unei bole contagioase si a plecatu pre cîi, cari ducu la defraudatiune si insielatiune; apoi întreprinditorii sunt mai toti omeni avuti, séu cu nume mare ér bietulu insielatu e omu miseru, care si-a datu ultimulu séu cruceru. Societatile de actiuni facu negocie si le platescu atâtu de scumpu, in câtu e cu nepotintia a mai castigâ macar unu florinu. O tipografia, care nu face 20,000 fl. se platesce cu 70,000 fl. Astu-feliu de întreprindere dara nu aducu nici unu castigu, si se inchiaia numai pentru agiotagi. Fia-care întreprindere cauta sê impedece pre cealalta si fiindu cã totu acei barbati stau in fruntea unei duzine de societati fãra de a posedê sciintie tehnice d'in toti ramii industriei, tota conducerea si control'a e numai comedia.

Sciintiele economice sunt raritatea cea mai mare in Ungari'a. Ani întregi d'in foiele magiare nu contienu unu tratatu natiunaleu-economicu de domne ajuta. In dieta nu vei aflâ diece omeni, cari sê scie judecâ bugetulu; nici unu negutiatoriu, nici unu industrialu nu se afla in dieta. In reprezentatiunile orasielor se facu proiepte si propuneri despre cestiuni economice, cari facu sê se scole perii in capu la la omulu cultu. Cãti-va barbati au cetitu si descrisu opurile economiloru-natiunali germani, d. e. dnulu Kautz, academiculu, care e atâtu de invetiatu, in câtu cugetandu la elu, pre magiaru lu-cuprindu fiori. Dar acesti putieni teoretici nu cunoscu viet'a practica, empiricii éra-si nu posedu cunoscintie sciintifice. Mass'a diletantiloru fauresce proiepte gigantice, vre sê introduca bance de jocu si linie universale, viseza de flote comerciale magiare si de esportulu jemiscelor nostre in Japanu. — In massele crude se afla destulu materialu pentru restornâri socialistice; schentei'a aprinditoria nu pote întârzi.

Teatru romanu

in ARADU.

In caletoria, ce o întreprindu pentru a face cunoscuta arta teatrala romana, la amicalia invitare a mai multoru domni aradani partinitori de arte, m'am resolutu a veni si la Aradu cu societatea mea teatrala compusa d'in cei mai alesi membri ai teatrului natiunaleu romanu d'in Bucuresti, si a pune la cale aici câte-va representari teatrala de drama si comice.

Dupa acordulu incheiatu cu domnulu directoriu teatralu de aici me aflu dar' in stare de a des-

chide unu abonamentu pe siése representari teatrala romane, care voru fi arangiate de mine însu-mi, si se voru dà in teatrulu de aici, in 1. 4. 6. 8. 11. si 13 augustu a. c. calend. nou.

Fiindu invinsu despre gustulu de arte si despre insufletirea onoratulu publicu aradanu cãtra tote artele, sperezu de siguru: cã întreprinderea mea va fi primita cu partinire, carea me voiu stradu cu totu adinsulu a o promerita.

Aradu, 16. iuliu nou, 1868.

M. Pascali,

primulu rolu dramaticu si comicu de caracteru alu teatrului natiunaleu romanu d'in Bucuresti.

Conditunile abonamentulu pe tote 6 representarile:

Pretiarile: Logea de diosu 25 fl. Logea midilicia 22 fl. Logea de susu 16 fl. — Fauteuil 8 fl. Scaunu numerisatu 5 fl.

Pl. tit. abonati de pana acumu, sunt pofiti cu tota ouorea, a dispune pentru tinerca locuriloru sale celu multu pana la mediadi in 25. a lunei curinte iuliu nou, a. c. ca mai apoi sê se pota satisfacere si dorintiei altor'a.

Abonarea se face in cancelari'a teatrului localu, unde deocamdata se primescu si prenotari.

ROMANIA.

Ce este Senatul?

Una Superfetiatiune constitutiunale.

X.

In monarchiele constitutiunale, s'a dîsu, este de consideratu, cã facia cu o Camera unica, monarculu pote usioru sê se complice in lupt'a partiteloru cu Camer'a, pre candu daca sunt doue Camere, elu se subtrage lupte-i imediate si devine regulatorulu partiteloru, Unitatea Statulu, securitatea si demnitatea monarchiei, liniscea si bun'a ordine a corpului legislativu, sunt de o potriiva interesate la unu atare rezultatu.

Acestu argumentu presintatu de Bluntschli, séu cã nu-lu întielegemu noi, séu cã nem-resce alaturu cu tielulu. Ori cum deca nu ne insielãmu, credemu cã aceste cuvinte ale publicistulu germanu sunt o palida reminiscintia a guvernulu constitutiunale si mai alesu a politiceulu lui Ludovic Filipu, séu a regelu Leopoldu d'in Belgiu.

Ce vre sê dîca, cã regele va fi usioru complicatu in luptele partiteloru facia fiindu numai cu o Camera, pre cându mai adaogendu-se inca un'a, acést'a i va servi de paratoneru? Lupt'a partiteloru ce se presupune avè-va de tianta tronulu, esistintia chiaru a monarchiei? si propune sê aduca triumfulu unoru principie sociali si politice contrarie cu ordinea lucruriloru asediata, séu are numai pretensiunea mai modesta de a restornã unu ministeriu ca sê inaltie altulu.

Laboulaye criticãndu institutiunea unui Senatu ereditariu aperatu cu atat'a caldura de Benjamin Constant, precum si a unui Senatu numitu de Capulu Statulu, cum a fostu in Franci'a sub primulusen imperiu si la noi sub Statutu, precum mai domnesce inca in Franci'a de la 1852 pana asta-di, esaltandu Senatul electivu precum este in Americ'a, conchida in modulu urmatoriu: „Cu doue Camere alese si cu ministrii luati d'in aceste Camere va fi totu de un'a usioru capulu Statulu de a gasi unu sprijinu pentru o politica moderata; arare ori Senatul Statoloru Unite nu sistiene pre presiedinte. Candu inse Senatul este numitu de capulu Statulu (si noi potemu adage cã acel'a-si fenomenu se va produce si cu unu Senatu ereditariu, chiaru de aru fi esitu antãia-si data d'in electiune), dara opositiunea va fi precumpentoria in Camer'a electiva si tier'a va tienne cu d'ins'a, cei mai remane de facutu Capulu Statulu? Sê ceda cu desaversire, séu sê se opuna cu verce pretiu; doue extreme de o potriiva periculose.“ — Pote cã Bluntschli a avutu o atare situatiune in vedere, candu a scrisu liniile raportate mai susu. Chiaru inse hipotesa a lui Laboulaye nu subtrage pre capulu Statulu de la lupt'a partiteloru. D'in contra, tota argumentatiunea publicistulu francu, presupune necesariè, ca elu ia parte la acele lupte, fiindcã admite, cã Senatul intervine si lu-sprijinesce. Totu avantajulu ce gasesce Laboulaye intr'unu Senatu electivu pentru unu atare casu este, cã elu fiindu emanat d'intr'unu votu popularu, va potè dà unu sprijinu poterosu, de ore ce fiindu numitu, (séu ereditariu cumu amu mai adaosu noi) si ne mai avendu radeinu in mass'a poporulu, ajutoriu nu potè fi de nici o valoare. Si acestu resultat in se este mai multu decâtu contestabile. In faptu, in realitate, o poterosa majoritate in Camer'a de josu, care va fi totu de un'a mai populare decâtu Senatul vercare i-aru fi bacea, sustienuta de tiera, este unu torinte de munte care restorna stancele. A dîce cu Bluntschli, cã institutiunea unei a doue Camere subtrage pe monarculu de la lupt'a partiteloru, acést'a presupune, cã lupt'a se decide intre aceste doue Camere. Terminanduse lupt'a prin triumfulu unei-a séu prin raliarea uneia cu cealalta, nu remane éra-si monarculu, potè cu minoritatea, in facia majoritãtii, de este data potericu prin victoriã a ambelor Camere? Asiã dara vedemu, cã neci d'in acestu punctu de vedere nu se stabileste mai multu necesitatea neci chiaru utilitatea Senatulu.

In acést'a ordine generale de ideie se subsume si teori'a politica, care a consideratu Senatul, ca unu corpu esentialu ponderatoriu si conservatoriu a pactulu constitutiunale. Acést'a a fostu admisu in constitutiunile imperiali ale Franciei si la noi prin Statutu de la 2 maiu.

(Va urmã.)

Proprietariu, redactoru respunditoriu si editoriu:
ALEXANDRU ROMANU.

Comunicatiunea drumuriloru de feru.

Vien'a-Pest'a-Segedinu-Temisior'a-Baziasiu.

De la Vien'a	pleca la 7 ore 45 min. dem.	si la 8 ore — min. ser'a.
„ Posionu	„ 10 „ 24 „ „	„ 10 „ 51 „ „
„ Neuhäusel	„ 1 „ 23 „ diu'a,	„ 1 „ 54 „ nóptea
„ Pest'a	„ 5 „ 19 „ d. m.	„ 6 „ 31 „ deman.
„ Czegléd	„ 7 „ 54 „ „ „	„ 9 „ 14 „ „
„ Segedinu	„ 12 „ 12 „ nóptea,	„ 2 „ 55 „ dup. m.
„ Temisior'a	„ 3 „ 55 „ dem.	„ 7 „ 47 „ „
„ Jasenov'a	„ 8 „ 4 „ „ *)	„ „ „ „
„ Beseric'a-Alba	„ 8 „ 40 „ „	„ „ „ „
Sosescu in Baziasiu	la 9 „ 10 „ „	„ „ „ „

*) De la Temisior'a la Baziasiu comunica numai odata.

Baziasiu-Temisior'a-Segedinu-Pest'a-Vien'a.

De la Baziasiu	pleca la 5 ore 55 min. d. a.
„ Beseric'a-Alba	„ 6 „ 27 „ „
„ Jasenov'a	„ 7 „ 40 „ „
„ Temisior'a	„ 10 „ 6 „ „ ser'a si la 7 ore 25 min. dem
„ Segedinu	„ 2 „ 26 „ nóptea „ 12 „ 53 „ diu'a
„ Czegléd	„ 6 „ 35 „ dem. „ 6 „ 21 „ d. a.
„ Pest'a	„ 9 „ 55 „ „ „ 9 „ 30 „ ser'a
„ Neuhäusel	„ 1 „ 52 „ diu'a „ 1 „ 8 „ nópt.
„ Posionu	„ 4 „ 48 „ d. a. „ 4 „ 12 „ dem.
Sosescu in Vien'a	la 6 „ 36 „ „ „ 6 „ — „ „

Jasenov'a-Oravitia.

De la Jasenov'a	pleca la 8 ore 30 minute demaneti'a
„ Jam	„ 9 „ 12 „ „
„ Racasdia	„ 10 „ 12 „ „
Sosescu in Oravitia	la 10 „ 57 „ „

Oravitia-Jasenov'a.

De la Oravitia	pleca la 4 ore — minute dupa mediadi.
„ Racasdia	„ 4 „ 45 „ „
„ Jam	„ 5 „ 38 „ „
Sosescu in Jasenov'a	la 6 „ — „ „

Vien'a-Oradea-Mare.

De la Vien'a	pleca la 8 ore — minute ser'a.
„ Pest'a	„ 6 „ 35 „ deman.
„ Czegléd	„ 9 „ 27 „ „
„ Püspök-Ladány*)	„ 1 „ 58 „ dup. med.
Sosescu in Oradea	la 4 „ 38 „ „

*) Cale laterale duce la Dobritinu, unde sosescu la 3 ore dupa mediadi.

Oradea-Mare-Vien'a.

De la Oradea	pleca la 10 ore 6 minute demaneti'a
Sosescu in Püspök-Ladány*)	„ 12 „ 48 „ diu'a
„ Czegléd	„ 5 „ 41 „ ser'a
„ Pest'a	„ 8 „ 37 „ „
„ Vien'a	„ 6 „ — „ demaneti'a.

*) Cale laterale vine de la Dobritinu.

Vien'a-Arauu.

De la Vien'a	pleca la 8 ore — minute ser'a.
„ Pest'a	„ 6 „ 25 „ deman.
„ Czegléd	„ 9 „ 47 „ „
„ Szolnoco	„ 11 „ 2 „ „
Sosescu in Arauu	la 5 „ — „ ser'a.

Aradu-Vien'a.

De la Aradu	pleca la 10 ore 15 minute demaneti'a
„ Solnoco	„ 4 „ 22 „ dupa mediadi.
Sosescu in Czegléd	la 5 „ 33 „ „
„ Pest'a	„ 8 „ 37 „ „
„ Vien'a	„ 6 „ — „ demaneti'a

Vien'a-Paris.

De la Vien'a	pleca 4 ore 30 minute ser'a.
„ Salzburg	„ 1 „ — nóptea.
„ Monacu	„ 5 „ 45 deman.
„ Stuttgart	„ 11 „ 45 „ „
„ Mühlacker	„ 12 „ 55 diu'a.
„ Carlsruhe	„ 2 „ 10 dupa méd.
„ Strassburg	„ 5 „ 25 „ „
Sosescu in Paris	la 5 „ — demaneti'a.

Paris-Vien'a.

De la Paris	pleca la 8 ore 35 minute ser'a.
„ Stassburg	„ 8 „ 57 „ dem.
„ Carlsruhe	„ 10 „ 40 „ „
„ Mühlacker	„ 12 „ — „ diu'a.
„ Stuttgart	„ 1 „ 20 „ dupa méd.
„ Monacu	„ 8 „ 30 „ ser'a.
„ Salzburg	„ 1 „ 30 „ nóptea.
Sosescu in Vien'a	la 9 „ 30 „ deman.

Comunicatiunea postelor.

De la Oradea-Mare la Clusiu, pleca in tote dilele la 6 ore 30 minute dupa mediadi, sosescu in Clusiu la 1 ora 30 minute dupa mediadi. Cale de 19 $\frac{1}{2}$ mile, tiene 18 ore 40 minute, costa 10 fl. 92 cr.
 „ Clusiu la Oradea pleca in tote dilele la 12 ore diu'a, sosescu in Oradea la 6 ore 40 minute demaneti'a.
 „ Aradu la Sibii (prin Dev'a) pleca in tote dilele, la 7 ore ser'a, sosescu in Sibii la 2 ore 15 minute nóptea. Cale are 34 $\frac{1}{2}$ mile, tiene 31 ore 15 minute, costa 20 fl. 2 cr.
 „ Sibii la Aradu (prin Dev'a) pleca in tote dilele la 7 ore ser'a, sosescu in Aradu la 1 ora 45 min. nóptea.
 „ Temisior'a la Sibii pleca in tote dilele la 6 ore deman. sosescu in Sibii la 1 ora 30 min. dupa mediadi. Cale de 36 $\frac{1}{4}$ mile, tiene 31 ore 40 min., costa 20 fl. 44 cr.
 „ Sibii la Temisior'a pleca in tote dilele la 12 ore diu'a, sosescu in Temisior'a la 7 ore 40 minute ser'a.
 „ Temisior'a la Orsiova pleca luni-a, marti-a, joi-a, si sambet'a la 6 ore demaneti'a, sosescu in Orsiova la 6 ore deman. Cale de 26 $\frac{1}{4}$ mile, tiene 24 ore, costa 14 fl. 98 cr.
 „ Orsiova la Temisior'a pleca dominec'a marti-a, mercuri-a si vineric-a la 6 ore ser'a, sosescu in Temisior'a la 6 ore ser'a in diu'a urmatória.

De la Temisior'a la Aradu pleca in tote dilele la 6 ore dem. sosescu in A. la 11 ore 45 minute diu'a. Cale de 7 mile, tiene 5 ore 45 min., costa 3 fl. 8 cr.
 „ Aradu la Temisior'a pleca in tote dilele la 2 ore dupa mediadi, sosescu la 7 ore 45 minute ser'a.
 „ Sibii la Clusiu pleca in tote dilele, la 3 ore d. m. sosescu la 9 ore 20 min. deman. Cale de 21 $\frac{1}{2}$ mile tiene 18 ore 20 min., costa 12 fl. 18 cr.
 „ Clusiu la Sibii pleca in tote dilele la 5 ore dupa méd. sosescu la 11 ore 50 min. diu'a.
 „ Sibii la Brasiova pleca in tote dilele la 5 ore dupa méd. sosescu la 7 ore 25 min. deman. Cale de 18 $\frac{1}{2}$ mile, tiene 14 ore 25 min., costa 10 fl. 36 cr.
 „ Brasiova la Sibii pleca in tote dilele la 7 ore ser'a, sosescu la 9 deman.
 „ Sibii la Muresiu-Osiorheiu pleca luni-a, marti-a, vineric-a, si sambet'a la 7 ore ser'a, sosescu la 1 ora 5 min. d. m. Cale de 19 $\frac{1}{4}$ mile, tiene 18 ore 5 min. costa 10 fl. 78 cr.
 „ Muresiu-Osiorheiu la Sibii pleca luni-a, marti-a, mercuri-a si sambet'a la 8 ore demin. sosescu la 2 ore 35 min. nóptea.